

[Pravda / Lež / Ideologie]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1999](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1999](#)

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 3. 2. 1999

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 3. 2. 1999

[Pravda / Lež / Ideologie]

Působí až groteskně, když čteme, jak Eric Voegelin úporně trvá na tom, že ideologie je intelektuální nepoctivost (viz 7856, Vzpomínky na život a filosofii, s. 55–56), a jak nechápe, „proč si v ideologii lidé tak libují“. Se stejnou naivitou, byť v přijatelnějším odění, se setkáváme u Wittgensteina, když si poznamenává (5128, Vermischte Bemerkungen, s. 79, z roku 1940): „Du kannst nicht die Lüge nicht aufgeben wollen, und die Wahrheit sagen.“ Jako by šlo jen o ten logický rozpor! Copak jde jen o to, vzdát se lži, o které víme, že je lží, o které jsme sami sobě připustili, že to je lež? Ten problém je samozřejmě jinde: nechceme se vzdát lži, protože ji nechceme považovat a nepovažujeme za lež. My přece na té lži trváme, protože se vši silou držíme toho, že to je pravda! Otázka musí být postavena jinak: proč potřebujeme tu lež považovat za pravdu? Vždyť když my tu lež držíme a když se jí nechceme vzdát, děláme to právě proto, že ji považujeme (a rozhodně chceme považovat) za pravdu! (Nechme nyní stranou ono prosté a sprosté obelhávání lidí kolem nás; jde nám teď o sebeobelhávání, a proto sami sebe musíme chápat jako již obelhané, jako již vězíci ve lži.) Problém je právě v tom, že ideologie není prostá lež (ani prostý omyl), ale že to je jakési zablouzení, vykojení, ztráta orientace, ba jakási ztráta sebe, „sebeodcizení“. Ideologie má totiž vždycky dvě strany a také plní dvojí funkci. Na jedné straně odpovídá nějakým zájmům, které (obvykle) nejsou legitimní, takže jim na oprávněnosti jakoby přidává. Tato strana ideologie je utilitárně funkční: někdo na ní vydělává, a někdo se snad na tom také trochu přživuje. Ale druhá strana plní funkci docela jinou, odlišnou: uspokojuje přímo, aniž by přinášela další, druhotný užitek. Ideologie je opravdu v tomto druhém smyslu něčím, jako je opium nebo jiná droga. Bere-li někdo drogu, není to možné redukovat jen na nesprávné jednání, na neupřímnost, intelektuální nepoctivost apod. Ideologie nepředstavuje jen falešnou argumentaci, nýbrž poskytuje jakoby řešení, i když falešné řešení resp. pseudořešení. Nepřihlédnout k této druhé straně znamená nepochopit sociální funkci ideologie. Právě proto je každé náboženství ideologické, i když tam může chybět ona pragmatická, utilitární stránka: náboženství dává lidem uspokojení, i když ovšem falešné uspokojení, dokonce nemravné uspokojení.

(Písek, 990203-2.)